

УДК 242.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.79.2.7>

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВОЮ ЗАХИСТУ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ОСОБИ

Гуржій Т.О.,

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри адміністративного,
фінансового та інформаційного права,
Державний торговельно-економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3348-8298>*

Мушенко В.В.,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного,
фінансового та інформаційного права,
Державний торговельно-економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0411-7567>*

Гуржій А.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного,
фінансового та інформаційного права,
Державний торговельно-економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5757-592X>*

Ситніченко О.М.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу,
Державний торговельно-економічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9740-0216>*

Гуржій Т.О., Мушенко В.В., Гуржій А.В., Ситніченко О.М. Адміністративна відповідальність у системі забезпечення державою захисту права інтелектуальної власності особи.

У статті розглянуто особливості функціонування інституту адміністративної відповідальності як важливого елементу системи державно-правового захисту прав інтелектуальної власності окремої групи однорідних відносин, об'єктами яких є результати інтелектуальної, творчої діяльності особи. Визначено групу однорідних нормативно-правових актів, що регулюють досліджувані відносини: Конституція України, кодекси та закони України, Укази Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, стандарти у сфері інтелектуальної власності, відомчі нормативно-правові акти, міжнародні договори та угоди. Встановлено, що в нашій державі доцільно продовжувати удосконалення системи нормативно-правового забезпечення захисту інтелектуальної власності, а сама така система повинна бути спрямованою на переорієнтацію адміністративно-правової діяльності органів виконавчої влади щодо підвищення прозорості процесу прийняття рішень щодо притягнення правопорушників до адміністративної відповідальності, що стане ефективним засобом забезпечення правомірної діяльності фізичних та юридичних осіб у сфері захисту прав інтелектуальної власності. Запропоновано законодавче закріплення категорії «адміністративна відповідальність за порушення законодавства в сфері інтелектуальної власності» як реалізації адміністративно-правової санкції, яка виявляється у застосуванні судом до винної особи, що скоїла адміністративне правопорушення у сфері інтелек-

туальної власності, покарання, передбаченого Кодексом України про адміністративні правопорушення та іншими законодавчими актами, згідно з визначеною законом процедурою. Визначено перспективами подальшого дослідження у цій царині теоретичне удосконалення законодавства та практичне врегулювання функціонуванням вказаного інституту як засобу державного захисту прав інтелектуальної власності особи.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, адміністративно-правові засади, державний захист, інтелектуальна власність, нормативно-правове регулювання, організаційні відносини.

Gurzhii T., Mushenok V., Gurzhii A., Sytnichenko O. Administrative responsibility in the system of state provision of protection of an individual's intellectual property rights.

The article examines the peculiarities of the functioning of the institute of administrative responsibility as an important element of the system of state-legal protection of intellectual property rights as a separate group of homogeneous relations, the objects of which are the results of intellectual, creative activity of a person. A group of uniform normative legal acts regulating the studied relations is identified: the Constitution of Ukraine, codes and laws of Ukraine, Decrees of the President of Ukraine, resolutions and orders of the Cabinet of Ministers of Ukraine, standards in the field of intellectual property, departmental normative legal acts, international treaties and agreements. It has been established that in our country it is expedient to continue improving the system of regulatory and legal support for the protection of intellectual property, and such a system itself should be aimed at reorienting the administrative and legal activities of executive authorities to increase the transparency of the decision-making process regarding bringing offenders to administrative responsibility, which will become effective as a means of ensuring the lawful activity of individuals and legal entities in the field of protection of intellectual property rights. It is proposed to establish the category “administrative responsibility for violation of legislation in the field of intellectual property” as an implementation of an administrative-legal sanction, which is manifested in the application by the court to a guilty person who has committed an administrative offense in the field of intellectual property, the punishment provided for by the Code of Ukraine on administrative offenses and other by legislative acts, in accordance with the procedure defined by law. The prospects of further research in this area are defined as theoretical improvement of legislation and practical regulation of the functioning of the specified institute as a means of state protection of intellectual property rights of individuals.

Key words: administrative responsibility, administrative and legal principles, state protection, intellectual property, regulatory and legal regulation, organizational relations.

Постановка проблеми. Запровадження у нашій державі дієвих європейських механізмів функціонування ринкової економіки зумовлює необхідність постійного удосконалення засобів правового забезпечення суспільно-економічних процесів. Державний нормативно-правовий захист таких процесів є пріоритетним у європейських державах та, зокрема, забезпечує можливість цим країнам досягнути високих результатів у сфері регуляторної політики щодо захисту інтелектуальної власності особи як окремої групи однорідних відносин, об'єктами яких є результати творчої діяльності людей, які потребують правового регулювання. Перелік таких об'єктів права інтелектуальної власності у нашій державі визначений Цивільним кодексом України (надалі – ЦКУ) [1]. Будь-яка демократична держава не може втручатися у інтелектуальну чи творчу діяльність особи, проте повинна захищати право особи на результати такої діяльності для розвитку власного інтелектуального потенціалу та стимулювання формування ринково-орієнтованої економіки.

Наразі в Україні створено систему нормативно-правових актів (Конституція України [2], ЦКУ [1], Кодекс України про адміністративні правопорушення (надалі – КУпАП) [3] та інші кодекси України, закони України, Укази Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, стандарти у сфері інтелектуальної власності, відомчі нормативно-правові акти, міжнародні договори та угоди), які у своїй сукупності гарантують належні правові умови щодо захисту прав інтелектуальної власності громадян.

Однак, на нашу думку, наразі важливим завданням для українського суспільства та держави є подальше продовження формування системи нормативно-правового захисту соціально-економічних відносин інтелектуальної власності, зокрема, з метою наближення державного захисту таких відносин до рівня європейського досвіду державного регулювання. У нашій державі доцільно продовжувати формування принципово нової прогресивної системи державного нормативно-пра-

вового забезпечення сфері захисту інтелектуальної власності. Сама ж така система повинна бути спрямованою на переорієнтацію діяльності органів виконавчої влади у царині підвищення прозорості процесу прийняття управлінських рішень та мотивації щодо їх виконання.

Проте, ще багато питань застосування стягнень та санкцій у системі адміністративно-правового забезпечення захисту прав та законних інтересів особи у сфері відносин інтелектуальної власності потребують свого розв'язання та удосконалення. Національним органам державної виконавчої влади потрібно дотримуватися певних правил, які є визначальними у наших зарубіжних партнерів. Тобто, потребує оновлення правовий механізм організації управлінських відносин у сфері захисту результатів інтелектуальної власності на засадах прозорості, відкритості, відсутності корупційних проявів тощо.

Ступінь розробленості проблеми. Незважаючи на наявність значної кількості наукових праць, що мають важливе значення у царині дослідження авторської проблематики, чимало питань потребують більш детального осмислення з метою удосконалення сучасної національної правової системи. Дослідження сучасних наукових позицій дає підстави зазначити, що вітчизняними фахівцями у галузі права, такими як Барладян О.С, Гуржій А.В., *Гуржій Т.О*, Капітаненко Н.П, Краковська А.Є., *Майданевич А.І.*, *Микитин В.І.*, Мушенок В.В., Надобко С.В., Обущак О.О, Світличний О.П., *Сербин Р.А.*, Слюсаренко С.В., Тандир О.В. Хрідочкін А.В. та ін. досліджено ряд організаційно-правових елементів визначеної проблематики.

Зокрема, Н.П. Капітаненко здійснено аналіз підстав настання адміністративної відповідальності за порушення прав у сфері інтелектуальної власності; визначено їх особливості та встановлено правова природа таких підстав; запропоновано здійснювати притягнення до адміністративної відповідальності за порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності за наявності виключно нормативних, фактичних, процесуальних підстав [4]. А.В. Гуржій, Р.А. Сербин, Т.О. Гуржій, В.В. Мушенок розкривають ключові аспекти нормативно-правового регулювання відносин інтелектуальної власності; та здійснюють характеристику сучасного стану організаційно-правового забезпечення охорони та захисту таких прав; досліджують роль Державної служби інтелектуальної власності України у системі суб'єктів охорони таких прав; роблять узагальнення про необхідність розробки та здійснення комплексу правових заходів, спрямованих на європеїзацію існуючої системи охорони інтелектуальної власності та надано пропозиції щодо вдосконалення законодавства, оптимізацію процедур реагування на порушення прав інтелектуальної власності [5]. С.В. Надобко зазначає, що сфера інтелектуальної власності вимагає дієвого контролю з боку держави і наявності досить широкого спектру заходів державного примусу. Захист інтелектуальної власності засобами адміністративної відповідальності диктується тим, що такі відносини містять публічно-правові інтереси. Інститут адміністративної відповідальності характеризується досить різними заходами впливу, що застосовуються за порушення охоронюваних законом прав та інтересів у сфері інтелектуальної власності, та відіграє особливу роль у процесі забезпечення державно-владного впливу на досліджувані правовідносини [6].

Аналіз охарактеризованих вище та інших подібних досліджень за визначеною авторським колективом проблематикою дає підстави зазначити про необхідність подальшого дослідження саме державних (адміністративно-правових) способів впливу на порушників права інтелектуальної власності.

Метою даного дослідження є аналіз ролі, місця та значення інструментів адміністративної відповідальності у системі забезпечення державою захисту права інтелектуальної власності особи та наданні авторських пропозицій щодо подальшого удосконалення адміністративно-правових засад системи державного забезпечення захисту та охорони інтелектуальної власності.

Викладення основного матеріалу. Для з'ясування значення адміністративної відповідальності у системі забезпечення державою захисту права інтелектуальної власності особи в Україні, на нашу думку, у першу чергу, доцільно звернутися до аналізу теоретико-правової сутності досить широкої категорії «державне забезпечення захисту прав інтелектуальної власності особи». Тобто, необхідно здійснити системний аналіз як сутнісного так і нормативно-правового та доктринального закріплення усіх запропонованих складових даної комплексної категорії у логічній послідовності.

Отже, філологічне тлумачення категорії «забезпечення» виражається як «надання (постачання) чогось чимось у достатній кількості; створення повного і достатнього комплексу умов, необхідних для здійснення чогось; надання гарантій тощо» [7, с. 458]. Категорію «державне забезпе-

чення» В.В. Мушенко характеризує, як «діяльність держави з реалізації усієї повноти державної влади в усіх її формах і методах, усім її контрольно-управлінським апаратом. Така діяльність спрямовується на забезпечення організуючо-регулюючого впливу на суспільні процеси» [8, с. 75].

Виходячи з викладеного вище, зміст категорії «державно-правове забезпечення», доцільно розкрити через конструкцію безперервної діяльності органів державою влади та інших недержавних суб'єктів права в межах їх компетенції зі створення правових умов усіма правовими засобами щодо сприяння реалізації державної політики (у тому числі й у сфері захисту інтелектуальної власності), формування якнайбільш сприятливої атмосфери у політичній, економічній, соціальній сферах для фактичного утвердження, охорони та захисту прав фізичних та юридичних осіб у державі.

Адміністративно-правове забезпечення (як складова частина розглянутої вище базової категорії «державно-правове забезпечення») – це здійснюване державою за допомогою спеціальної системи упорядкування суспільних відносин, їх юридичне закріплення, реалізація, охорона, захист і відновлення.

Слід деталізувати, що у царині захисту прав інтелектуальної власності особи, адміністративно-правове забезпечення слід вважати діяльністю органів державної влади, спрямованою на регламентацію, створення якнайбільш сприятливої атмосфери, фактичне втілення усунення перешкод, боротьбу з невиконанням обов'язків та зловживання правами і свободами у сфері інтелектуальної власності, гарантування нормальної реалізації громадянами своїх конституційних прав на: 1) володіння, користування і розпорядження результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності (стаття 41); 2) захист інтелектуальної власності, авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності (стаття 54); 3) результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; (стаття 54) [1].

Враховуючи здійснений теоретико-правовий аналіз тлумачення основних категорій системи публічного адміністрування захисту прав інтелектуальної власності особи, та зважаючи на сформульовані завдання даного дослідження про необхідність забезпечення адміністративно-правового захисту такого права в нашій державі, як обов'язкової умови збереження та примноження її інтелектуального потенціалу та зростання міжнародного авторитету, переходимо до дослідження ще однієї досить важливої категорії у системі забезпечення державного захисту прав особи у сфері інтелектуальної власності, якою є адміністративна відповідальність.

Отже, наразі чинне адміністративне законодавство не дає повного та всебічно обґрунтованого визначення адміністративної відповідальності. У статті 23 КУпАП міститься вказівка про те, що мірою адміністративної відповідальності є адміністративне стягнення, що застосовується з метою перевиховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, і запобігання вчиненню правопорушень [3]. Тобто, поняття «адміністративної відповідальності, на нашу думку, у чинному вітчизняному законодавстві не є остаточним та потребує доопрацювання.

У процесі здійснення дослідження адміністративної відповідальності як чинника державного впливу на порушників, закріплених на нормативно-правовому рівні правил поведінки у суспільстві, зазначимо, що така відповідальність реалізується шляхом застосування в установленому порядку уповноваженими органами та посадовими особами адміністративних стягнень, сформульованих у санкціях адміністративно-правових норм. До винних у вчиненні адміністративних проступків застосовують стягнення, які містять осуд державою особистості порушника за його протиправне діяння.

Досить ґрунтовне визначення адміністративної відповідальності сформулювала Т.О. Коломоєць, яка визначає таку відповідальність як різновид правової дійсності, специфічну форму негативного реагування з боку держави в особі її компетентних органів на відповідну категорію протиправних проявів (передусім адміністративних проступків), згідно з якою особи, що скоїли ці правопорушення, повинні дати відповідь перед уповноваженим державним органом за свої неправомірні дії та понести за це адміністративну відповідальність в установлених законом формах і порядку [9, с. 61].

Адміністративна відповідальність як засіб державно-правового впливу на порушників законодавства у сфері інтелектуальної власності містить всі притаманні юридичній відповідальності ознаки. Аналіз таких ознак дає підстави зауважити, що адміністративна відповідальність є формою державного правовим примусу. Крім того, вона закріплена на нормативно-правовому рівні та реалізується шляхом застосування санкцій правових норм. Підставою притягнення до такого виду

юридичної відповідальності є вчинення особою правопорушення. До відповідальності порушник притягується правомочною посадовою особою у суворо встановленому процесуальному порядку. Застосування адміністративної відповідальності пов'язане для порушника з обтяжливими наслідками майнового, особистісного та іншого характеру. До порушника можуть бути застосовані не лише адміністративні санкції, а інші заходи карально-виховного впливу.

Аналіз позицій вітчизняних науковців та проведені авторські дослідження дають підстави зазначити, що адміністративній відповідальності, до якої може бути притягнуто порушника законодавства у сфері інтелектуальної власності, притаманні специфічні особливості. Саме це дає можливість відділити такий вид державно-правового впливу від інших видів відповідальності.

Звернемо також увагу на те, що адміністративна відповідальність за порушення у сфері інтелектуальної власності (у більшості випадків) застосовується: 1) в позасудових процесуальних формах; 2) до осіб, які не перебувають у службовій підпорядкованості органу, який її застосовує [10, с. 41]. Крім того, адміністративне право охороняє як власне адміністративні правовідносини, так і правовідносини, що регулюються іншими галузями права.

У результаті здійснення теоретико-правового аналізу конструкції адміністративного правопорушення, як підстави застосування адміністративної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності, охарактеризуємо комплекс кваліфікації діяння особи, яке можна віднести до адміністративного проступку. Отже, що його об'єктивними ознаками є: 1) суспільна шкідливість, 2) протиправність 3) караність. До суб'єктивних ознак слід віднести: суб'єктність та винність. Тобто, за умови наявності запропонованих вище ознак можливе притягнення правопорушника адміністративної відповідальності.

Використовуючи наявні доктринальні надбання та авторські розвідки пропонуємо визначення категорії «адміністративне правопорушення у сфері інтелектуальної власності» як передбачене законодавством про адміністративну відповідальність суспільно шкідливе, протиправне, винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктами таких протиправних діянь, які посягають на сукупність майнових та особистих немайнових прав на результати інтелектуальної творчої діяльності людини [11, с. 35; 12, с. 55].

Особливість державно-правового забезпечення досліджуваних відносин полягає в тому, що реалізація адміністративної відповідальності за правопорушення у сфері інтелектуальної власності здійснюється у формі правозастосування, яке полягає у здійсненні уповноваженими державними органами, передбачених чинним законодавством дій у процедурі притягнення осіб, які вчинили адміністративний проступок до відповідальності. Притягнення до адміністративної відповідальності фізичних осіб здійснюється у формі провадження у справах про адміністративні правопорушення, тоді як юридичних осіб – у процесуальних формах за іншими нормативно-правовими актами.

У контексті даного дослідження виявляється доцільним здійснити аналіз категорії «провадження у справах про адміністративні правопорушення у сфері інтелектуальної власності», яке слід розуміти як «один із видів адміністративних юрисдикційних проваджень, що представляє собою ряд послідовних дій компетентних органів, передбачених діючим законодавством, по виявленню адміністративних правопорушень у сфері інтелектуальної власності та притягненні винних до адміністративної відповідальності в процесі адміністративного розслідування, розгляді і прийнятті рішення по справі, повторному розгляді і забезпеченні виконання постанови (рішення) про накладення адміністративних стягнень» [11, с. 121].

Таким чином, у системі забезпечення державою захисту права інтелектуальної власності особи, адміністративну відповідальність можна визначити як реалізацію адміністративно-правової санкції, яка виявляється у застосуванні судом до винної особи, що скоїла адміністративне правопорушення у сфері інтелектуальної власності, покарання, передбаченого КУпАП та іншими законодавчими актами, згідно з визначеною законом процедурою.

Висновки. У процесі руху нашої держави до європейських стандартів організаційно-правового забезпечення суспільно-економічних відносин важливу роль відіграє інститут адміністративної відповідальності порушників прав інтелектуальної власності. Така діяльність визначається як специфічне реагування держави на адміністративне правопорушення у зазначеній сфері, яке полягає у застосуванні органом адміністративної юрисдикції передбаченого законом стягнення до порушника. Удосконалення поняття та ознак адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності має теоретичне та практичне значення. Перше – виявляється у можливості

визначення окремих методологічних аспектів пізнання зазначеного адміністративно-правового явища, можливості комплексного підходу до його дослідження і аналізу зв'язків з іншими правовими інститутами. Друге – зумовлене тим, що наявність цілісної картини адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності дає змогу врегулювати у нормативних актах всю сферу відносин, які виникають у зв'язку з функціонуванням вказаного інституту. Наразі цьому процес удосконалення законодавства в цій сфері потребує подальшого реформування.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Основний Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
4. Капітаненко Н.П. Підстави адміністративної відповідальності за порушення прав у сфері інтелектуальної власності. *Право і суспільство*. 2018. № 3. С. 161–166.
5. Гуржій А.В., Сербин Р.А., Гуржій Т.О., Мушенко В.В. Адміністративно-правове забезпечення охорони інтелектуальної власності в медичному обслуговуванні поліцейських. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. № 10 (24). С. 242–252.
6. Надобко С.В. Концептуальні аспекти адміністративної відповідальності у сфері інтелектуальної власності. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. Вип. 1 (30). С. 113–116.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.: Перун, 2004. 1440 с.
8. Мушенко В.В. Фінансово-правові засади державної аграрної політики України: монографія. Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 371 с.
9. Коломоєць Т.О. Адміністративний примус в Україні: деякі аспекти генезису та пріоритетності доктринального дослідження й нормативної регламентації. *Підприємництво, господарство і право*. 2002. № 11. С. 60–62.
10. Крегул Ю.І., Банк Р.О., Мушенко В.В. та ін. Юридична відповідальність у підприємстві: навч. посіб. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. 316 с.
11. Хрідочкін А.В. Вітчизняний досвід та перспективи публічного адміністрування у сфері інтелектуальної власності: *монографія*. Херсон: Видавничий дім «Гельветика». 2018. 468 с.
12. Світличний О.П., Слюсаренко С.В., Тандир О.В. Захист прав суб'єктів права інтелектуальної власності адміністративним законодавством: *монографія*. Київ: НУБіП України, 2015. 181 с.